

21.06.2024, Poznań

Szanowna Pani
Barbara Nowacka
Minister Edukacji
al. J. Ch. Szucha 25
00-918 Warszawa

LIST OTWARTY

Szanowna Pani,

zwracam się do Pani Minister z apelem w sprawie przeciwdziałania kryzysowi niedoboru kadrowego w przedszkolach.

Opis problemu

Problem dostępności pracowników w sektorze wczesnej edukacji i opieki (ECEC) jest powszechny. Autorzy raportu Komisji Europejskiej *Staff shortages in early childhood education and care* z listopada 2023 alarmują, że niedobory kadrowe w sektorze ECEC są głównym wyzwaniem w większości krajów europejskich i wzywają do szybkich działań w celu odwrócenia trendu¹. W raporcie OECD ze stycznia 2023 stwierdzono, że powyższa sytuacja negatywnie przekłada się na perspektywy gospodarcze zarówno w skali mikro jak i makroekonomicznej².

Według danych z Barometru Zawodów w 2023 roku deficyt nauczycieli przedszkolnych odnotowano w 151 powiatach w Polsce. Wedle przewidywań na rok 2024 problem się pogłębi, a niedobór dotknie przeszło co drugi powiat. To oznacza wzrost deficytu o 38 punktów procentowych rok do roku³.

Wyzwaniem dla systemu jest także znaczny wzrost liczby uczniów ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi. Za przykład obrazujący skalę problemu niech posłuży liczba uczniów z orzeczeniami o autyzmie: w roku szkolnym 2013/14 – 7 321 uczniów, a w 2023/24 – 66 007⁴. Skutkuje to wzrostem zapotrzebowania na specjalistów stosownie do etapu kształcenia: nauczycieli współorganizujących kształcenie, pomocy nauczyciela czy asystentów uczniów ze SPE. I tak, w 2013/14 zatrudniano ok. 5 tysięcy nauczycieli współorganizujących kształcenie, a w 2023/24 już przeszło 32 tysiące⁵.

¹ *Staff shortages in early childhood education and care (ECEC), Policy brief, EU, 11.2023*

² *S. Dougherty, Ch. Morabito, Financing and delivering early childhood education and childcare across levels of government, OECD, 01.2023*

³ <https://barometrzwodow.pl/>, WUP Kraków (dostęp: 10.06.2024)

⁴ „Uczniowie z orzeczeniami o niepełnosprawności w szkołach ogólnodostępnych (wszystkie organy prowadzące)”, Vulcan na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, 06.06.2024

⁵ „Etaty przeliczeniowe nauczycieli wykonujących wybrane obowiązki w ogólnodostępnych szkołach dla dzieci i młodzieży prowadzonych przez JST” Vulcan na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, 06.06.2024

Potwierdzeniem danych z raportów są doświadczenia pracodawców edukacji. W opinii Członków Związku skala niedoboru kadrowego w przedszkolach na stanowiskach nauczyciela, nauczyciela współorganizującego kształcenie czy pomocy nauczyciela osiąga poziom zagrażający stabilnemu funkcjonowaniu systemu wychowania przedszkolnego⁶. Trudności w skompletowaniu kadry mają charakter systemowy i ogólnopolski. Dotyczą przedszkoli publicznych i niepublicznych, prowadzonych zarówno przez samorządy jak i niesamorządowe organy prowadzące.

Zalecenia unijne

W wielu unijnych inicjatywach podkreśla się rolę jakości i dostępności wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (ECEC)⁷. Badania dowodzą, że środki zainwestowane na wczesnych etapach edukacji przynoszą największe korzyści spośród wszystkich etapów, w szczególności w przypadku dzieci znajdujących się w niekorzystnej sytuacji⁸. Jednakże inwestowanie we wczesną edukację i opiekę nad dzieckiem (ECEC) stanowi dobrą inwestycję jedynie wówczas, gdy usługi te charakteryzują się wysoką jakością i dostępnością, a usługi niskiej jakości mają znaczny negatywny wpływ na dzieci i na całe społeczeństwo⁹.

Rada Unii Europejskiej w *Zaleceniu w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem* kładzie nacisk na profesjonalizację personelu, poprawę kształcenia i doskonalenia zawodowego, jednocześnie zastrzegając konieczność podniesienia statusu tego zawodu, w tym poprzez poprawę zarobków tej grupy zawodowej¹⁰.

W kwestii kształcenia unijne zalecenia kładą nacisk na praktyczny aspekt edukacji. Rekomendowane są elastyczne formy kształcenia, szkolenia, praktyki zawodowe, a także kształcenie dualne oparte na połączeniu nauki z pracą¹¹. Parlament Europejski w rezolucji w sprawie europejskiego obszaru edukacji wzywa do uznania zarówno roli uczenia się pozaformalnego i nieformalnego jak i uzyskanych w ten sposób wyników¹².

Efekty podjętych działań

Z raportu Komisji Europejskiej *Structural indicators for monitoring education and training systems in Europe* wynika, że państwa unijne przyjęły odmienne strategie realizacji zaleceń zapewnienia jakości i dostępności.

⁶ Badanie opinii członków Związku Pracodawców Edukacji, 19.04.2024

⁷ Zalecenie Rady Unii Europejskiej w sprawie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem: cele barcelońskie na 2030 r., 8.12.2022, (2022/C 484/01)

⁸ J. Heckman, S. Mosso, *The Economics of Human Development and Social Mobility. Annual Reviews of Economics*, tom 6, 2014, s. 689–733

⁹ E. Melhuish, i in, *A review of research on the effects of early childhood Education and Care (ECEC) upon child development. CARE project, 2015*

¹⁰ Zalecenie Rady Unii Europejskiej w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (2019/C 189/02), 22.05.2019

¹¹ *How to recruit, train and motivate well-qualified staff (ECEC), Final report, EU, 12.2020*

¹² Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Europejskiego obszaru edukacji: wspólne całościowe podejście, 11.11.2021, (2022/C 205/02)

Dla zawodu nauczyciela większość krajów za optymalne uznaje kwalifikacje na poziomie ISCED 6 (studia licencjackie). W siedmiu krajach (Czechy, Irlandia, Austria, Łotwa, Malta, Rumunia i Słowacja) minimalne wymogi są niższe - ISCED 3, 4 lub 5, a pięć krajów (Islandia, Portugalia, Francja, Włochy oraz Polska) wymaga tytułu magistra (ISCED 7). Co istotne, obowiązujący w Polsce warunek ukończenia jednolitych studiów magisterskich w celu uzyskania uprawnień nauczyciela przedszkolnego jest przejawem najbardziej rygorystycznych wymogów stawianych kandydatom na tle wszystkich państw unijnych¹³.

Jeszcze bardziej zróżnicowane podejście ma miejsce wobec asystentów nauczyciela. W 22 krajach nauczyciel przedszkolny ma wsparcie asystenta w codziennej pracy, w pozostałych krajach taka rola nie występuje. Co do kwalifikacji to Dania, Estonia, Łotwa nie stawiają żadnych wymagań przed kandydatami, a w większości krajów wystarczające jest wykształcenie na etapie ISCED 3 (wykształcenie średnie lub ukończenie rocznego kursu zawodowego)¹³.

Propozycje

Działania na rzecz jakości, jakkolwiek uzasadnione, nie mogą odbywać się w oderwaniu od mechanizmów rynku pracy, od których zależy dostępność pracowników. Wycinkowe potraktowanie zaleceń w postaci zwiększenia wymaganych kwalifikacji, lecz bez podjęcia działań na rzecz podniesienia statusu tego zawodu, w tym zarobków, skutkuje przedstawionym powyżej kryzysem kadrowym. W zaistniałej sytuacji wydaje się konieczne zastosowanie rozwiązań zarówno dających szybkie efekty jak i służących systemowemu rozwiązaniu problemu.

Na poziomie systemu potrzebna jest refleksja, w jakim stopniu oczekiwania względem kwalifikacji kandydatów pokrywają się z możliwościami finansowymi systemu w oferowaniu konkurencyjnego wynagrodzenia.

Unijne zalecenia w zakresie uznawania pozaformalnych kwalifikacji pokrywają się z postulatem środowiska w sprawie umożliwienia potwierdzenia kwalifikacji doświadczonych praktyków, którzy swoje umiejętności zdobywali przez wiele lat pracy w przedszkolu. Dla tej grupy ścieżka pięcioletnich, jednolitych studiów magisterskich jest niedostępna, lecz zainteresowaniem pracowników z wykształceniem wyższym mogłaby cieszyć się ponownie udostępniona oferta studiów podyplomowych.

Ciekawym rozwiązaniem mogą być postulowane od lat przez środowisko akademickie (m.in. Fundację Rektorów Polskich) studia szybkiej ścieżki. Kształcenie w tym trybie jest rozpowszechnione w Europie, zgodne z Europejską Ramą Kwalifikacji oraz włączone do polskiego porządku prawnego ustawą o szkolnictwie wyższym i nauce na V poziomie Polskiej Ramy Kwalifikacji.

¹³ *Structural indicators for monitoring education and training systems in Europe, Eurydice report, EU, 10.2023*

Ten tryb kładzie nacisk na praktyczny aspekt edukacji, pozwala na zdobycie wykształcenia na poziomie wyższym i kończy się nadaniem tytułu Dyplomowanego Specjalisty.¹⁴

Innym działaniem, wielce wyczekiwany zarówno przez pracodawców edukacji jak i osoby uczące się, może być zatrudnianie studentów ostatnich lat kierunków pedagogicznych oraz absolwentów innych kierunków pedagogicznych. Zmiana prawa w tym zakresie przyniesie natychmiastowe efekty przez zwiększenie liczby możliwych do zatrudnienia pracowników.

Poza powyższymi, doraźnymi działaniami, potrzebne są działania systemowe. Unijne zalecenia rekomendują opracowanie uzupełniających się programów kształcenia dla wszystkich pracowników pracujących w sektorze ECEC. Autorzy raportu *Professionalisation of Childcare Assistants in Early Childhood Education and Care* wskazują, że brak standaryzacji wymagań szczególnie wobec stanowiska asystenta nauczyciela (Regular assistant) jest głównym wyzwaniem w obszarze kadry ECEC¹⁵. W przypadku Polski ma miejsce szczególny dysonans – obowiązują najwyższe spośród europejskich krajów wymagania wobec stanowiska nauczyciela przedszkolnego przy jednoczesnym braku regulacji dla stanowiska pomocy nauczyciela. Taka sytuacja zachęca do podjęcia wyjątkowo efektywnej decyzji o uzupełnieniu wysoko wykwalifikowanej roli nauczyciela przedszkolnego rolą o wysoce praktycznym charakterze. Postulujemy uregulowanie stanowiska asystenta nauczyciela w systemie szkolnictwa zawodowego. Ten tryb kształcenia jest odpowiedzią na unijne zalecenia w zakresie szczególnego nastawienia na praktykę jak np. kształcenie dualne. Profil kompetencyjny pracownika na stanowisku pomocy nauczyciela powinien obejmować szeroki zakres praktycznych umiejętności na podstawowym poziomie zaawansowania. Przykładowo śpiew, taniec, malowanie, rysowanie, języki obce, dydaktyka matematyki, szereg aktywizujących zabaw i gier, a dodatkowo podstawy emisji głosu i poprawnej wymowy oraz pedagogiki dzieci do lat 6, etc. Co szczególnie istotne dla tej roli, proces kształcenia od pierwszych lat powinien odbywać się w rekomendowanej formie dualnej, łączącej naukę w szkole z pracą w przedszkolu. Takie podejście pozwoli kandydatowi poznać specyfikę pracy przy jednoczesnym pozytywnym wpływie na dostępność pracowników.

Następne kroki

Apel na rzecz przeciwdziałania kryzysowi niedoboru kadrowego w przedszkolach ma zgodne poparcie środowiska pracodawców edukacji. Istotność zagadnienia przy jednoczesnej mnogości pomysłów i łatwości wdrożenia części z nich skłania mnie do złożenia na Pani ręce prośby o poparcie inicjatywy i podjęcie niezbędnych działań.

Jako Prezes Związku Pracodawców Edukacji i członek Pracodawców RP deklaruję gotowość do zaangażowania się w wypracowanie rozwiązań. Pozostaję do dyspozycji celem ustalenia następnych kroków.

¹⁴ E. Chmielecka i in., *Poziom 5 – brakujące ogniwo?*, Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2014

¹⁵ J. Peeters i in., *Professionalisation of Childcare Assistants in Early Childhood Education and Care (ECEC): Pathways towards Qualification*, NESET II, Publications Office of the European Union, 2016

Z poważaniem

Mateusz Krajewski
Prezes Związku Pracodawców Edukacji

DRAFT

zrzeszeni w

Pracodawcy RP

Rok założenia 1989

Związek Pracodawców Edukacji
ul. J. Górczyczewskiego 2/7
60-554 Poznań

tel. 536 215 233
biuro@pracodawcy.edu.pl
www.pracodawcy.edu.pl